

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

CHU HẢI YẾN

MỐI QUAN HỆ GIỮA VĂN HỌC KINH - TÂY
QUA MỘT SỐ TRUYỆN THƠ NÔM TÂY VÀ TRUYỆN
THƠ NÔM KINH CÓ CÙNG CỐT TRUYỆN

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HỌC VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN - 2020

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

CHU HẢI YẾN

**MỐI QUAN HỆ GIỮA VĂN HỌC KINH - TÂY
QUA MỘT SỐ TRUYỆN THƠ NÔM TÂY VÀ TRUYỆN
THƠ NÔM KINH CÓ CÙNG CỐT TRUYỆN**

Ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8.22.01.21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HỌC VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: TS. Phạm Quốc Tuấn

THÁI NGUYÊN - 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đề tài luận văn khoa học “**Mối quan hệ giữa văn học Kinh - Tày qua một số truyện Thơ Nôm Tày và truyện Thơ Nôm Kinh có cùng cốt truyện**” là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận văn là trung thực và chưa từng được công bố trong bất cứ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 10 năm 2020

Tác giả luận văn

Chu Hải Yên

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN.....	i
MỤC LỤC.....	ii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu.....	5
4. Đối tượng phạm vi nghiên cứu.....	6
5. Đóng góp của luận văn.....	7
6. Phương pháp nghiên cứu.....	7
7. Cấu trúc của luận văn	7
NỘI DUNG.....	9
Chương 1: MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÍ LUẬN VÀ THỰC TIỄN LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI.....	9
1.1. Về khái niệm giao lưu - tiếp biến văn hóa	9
1.2. Truyện thơ Nôm Tày có cùng cốt truyện với truyện thơ Nôm Kinh	10
1.2.1. Tình hình khảo cứu, sưu tầm, dịch thuật.....	10
1.2.2. Tác giả của truyện thơ Nôm Tày.....	11
1.2.3. Giới thiệu tóm tắt một số truyện thơ Nôm Tày và truyện thơ Nôm Kinh có cùng cốt truyện	12
Chương 2: NGUYÊN NHÂN CỦA QUÁ TRÌNH GIAO LƯU - TIẾP BIẾN GIỮA CÁC TRUYỆN THƠ NÔM TÀY VÀ TRUYỆN THƠ NÔM KINH CÓ CÙNG CỐT TRUYỆN.....	21
2.1. Những diễn tiến của lịch sử văn hóa, nguyên nhân của sự giao lưu - tiếp biến	21
2.2. Phương pháp sáng tác thời trung đại và ảnh hưởng của nó đến các truyện thơ Nôm Tày và truyện thơ Nôm Kinh có cùng cốt truyện	26
2.2.1. Sự thể hiện con người trong văn học trung đại Việt Nam và con người trong truyện thơ Nôm Tày.....	26

2.2.2. Bút pháp ước lệ tượng trưng của văn học trung đại và sự thể hiện trong truyện thơ Nôm Tày	32
2.3. Giao lưu - tiếp biến trong sự đồng điệu tâm hồn của hai dân tộc Kinh - Tày	37
2.3.1. Đồng điệu trong tâm hồn hai dân tộc làm nên sự sáng tạo nghệ thuật	37
2.3.2. Đồng điệu trong khát vọng về một kết thúc viên mãn	42
Chương 3: GIAO LƯU VĂN HỌC TRÊN PHƯƠNG DIỆN NỘI DUNG, NGHỆ THUẬT CỦA MỘT SỐ TRUYỆN THƠ NÔM TÀY VÀ TRUYỆN THƠ NÔM KINH CÓ CÙNG CỐT TRUYỆN	47
3.1. Sự đồng điệu ở giá trị nội dung	47
3.1.1. Hình tượng con người của núi rừng Bắc bộ	47
3.1.2. Thiên nhiên của núi rừng Bắc bộ	62
3.2. Giao lưu và tiếp biến trên phương diện nghệ thuật	68
3.2.1. Kết cấu và thể thơ	68
3.2.2. Nghệ thuật miêu tả nhân vật	76
KẾT LUẬN	90
TÀI LIỆU THAM KHẢO	93
PHỤ LỤC	97

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1 Nghiên cứu giao lưu văn hóa, văn học là hướng đi đã và đang mang lại nhiều thành tựu có giá trị trong khoa học xã hội hiện nay. Việc so sánh những tác phẩm cùng trong một quốc gia, khu vực sẽ giúp người nghiên cứu có cái nhìn tổng thể và toàn diện hơn về nền văn hóa - văn học đó.

Ở Việt Nam đã từ lâu, các nhà nghiên cứu đã nhận định trong nền văn hóa văn học đa dạng và phong phú của 54 dân tộc anh em, rất dễ nhận thấy có ảnh hưởng qua lại giữa các nền văn hóa văn học, đặc biệt giữa các nền văn hóa văn học lâu đời có chiều dài phát triển trong lòng văn hóa văn học.

Trong 54 dân tộc ở Việt Nam thì văn hóa văn học người Kinh có vai trò trung tâm giữ vai trò ảnh hưởng chi phối đến các văn hóa văn học các dân tộc khác, nhưng nó không phải là sự ảnh hưởng một chiều, bất biến mà ngược lại văn hóa văn học ít người cũng có sự ảnh hưởng, tác động trở lại đối với văn hóa văn học Kinh. Vì vậy nghiên cứu *Mối quan hệ giữa văn học Kinh - Tày qua một số truyện Thơ Nôm Tày và truyện Thơ Nôm Kinh có cùng cốt truyện* sẽ giúp chúng tôi có những hiểu biết sâu sắc hơn về văn học của hai dân tộc này.

1.2. Trong những năm gần đây nghiên cứu giao lưu văn học của hai dân Kinh - Tày đã được quan tâm, tuy nhiên so với hiện nay việc đặt các tác phẩm *truyện thơ Nôm Kinh - Tày* có cùng cốt truyện sát lại nhau để thông qua đó tìm hiểu sự giao lưu của nền văn học hai dân tộc chỉ rõ cơ chế của cuộc “giao duyên” này thì cần phải được tiếp tục lí giải. Cho đến thời điểm hiện tại do các rào cản về văn hóa, ngôn ngữ, đa số những nghiên cứu về truyện thơ Nôm Tày thời trung đại còn nhiều hạn chế. Như vậy, đặt vấn đề nghiên cứu *Mối quan hệ giữa văn học Kinh - Tày qua một số truyện Thơ Nôm Tày và truyện Thơ Nôm Kinh có cùng cốt truyện*, chúng tôi muốn làm rõ mối quan hệ giao lưu giữa nền văn học dân tộc qua một hiện tượng cụ thể: *Truyện thơ Nôm Tày cùng cốt truyện với truyện thơ Nôm Kinh*. Vì vậy, có thể coi đây là đề tài có ý nghĩa khoa học và thực tiễn.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Nghiên cứu về truyện thơ Nôm Kinh

Trong dòng chảy văn học Việt Nam truyện thơ Nôm được coi là một hiện tượng khá phức tạp nhưng cũng rất thú vị, đến nay đã có rất nhiều những công trình nghiên cứu về truyện thơ Nôm, trong đó có thể kể đến một số chuyên luận cũng như giáo trình tiêu biểu như: *Văn học dân gian* của hai tác giả Đinh Gia Khánh, Chu Xuân Diên, được xuất bản năm 1972; năm 1976 tác giả Cao Huy Đình cho công bố công trình *Tìm hiểu tiến trình văn học dân gian Việt Nam*; Tác giả Nguyễn Lộc công bố *Văn học Việt Nam ở nửa cuối thế kỉ XVIII - đến hết thế kỉ XIX* vào năm 2001; *Thi pháp truyện Kiều* của giáo sư Trần Đình Sử được nhà xuất bản năm 2003; trước đó, năm 1995, giáo sư Trần Đình Sử cũng giới thiệu tiểu luận *Những thế giới nghệ thuật thơ*; Bên cạnh đó, cũng phải kể đến các công trình như *Truyện Kiều và thể loại truyện Nôm* của giáo sư Đặng Thanh Lê xuất bản năm 1979; *Truyện Nôm lịch sử phát triển và thi pháp thể loại* của nhà nghiên cứu Kiều Thu Hoạch xuất bản năm 2007... Tuy nhiên những nghiên cứu kể trên vẫn tồn tại nhiều vấn đề tranh luận, không thống nhất, chẳng hạn từ việc xác định thể loại truyện Nôm. Có nhà nghiên cứu cho rằng truyện thơ Nôm thuộc loại hình văn học dân gian, nhưng các nhà nghiên cứu lại xác định đây là thể loại hình văn học viết, có rất nhiều cách định danh truyện Nôm: *truyện Nôm bình dân*, *truyện Nôm bác học*, *truyện Nôm khuyết danh*, *truyện Nôm có tên tác giả*, ...

Nhìn chung, những nghiên cứu về truyện thơ Nôm đã tập trung làm rõ một số vấn đề như là: *Thể loại truyện Nôm*; *Phương pháp sáng tác*; *Nguồn gốc*; *Kết cấu*; *Nhân vật*; *Ngôn ngữ*; *Chủ đề*; *Đề tài*; *Văn bản truyện Nôm*;...

Tuy nhiên, việc nghiên cứu truyện thơ Nôm vẫn là một công việc rất cần thiết vì tính phức tạp của thể loại sự phong phú và đa dạng của bản thể truyện Nôm.

2.2. Nghiên cứu về truyện thơ Nôm Tày

Như đã trình bày ở trên do các rào cản về văn hóa ngôn ngữ,... Cho đến hiện nay truyện thơ các dân tộc ít người và truyện thơ Nôm Tày chưa được quan tâm nghiên cứu một cách đầy đủ đúng mức. Với quan điểm dựa trên những thành tựu nghiên cứu khoa học đã công bố, chúng tôi xin điểm một số công trình nghiên cứu về truyện thơ Nôm Tày như sau:

Năm 1964, tác giả Nông Quốc Chấn giới thiệu cuốn *Truyện thơ Tày - Nùng*. Trong bài giới thiệu của cuốn sách, tác giả đã đưa ra những nhận xét có thể coi là đầu tiên về kết cấu cốt truyện cũng như nghệ thuật của truyện thơ Tày - Nùng.

Trong phần này, chúng tôi điểm đến nhận định của các nhà nghiên cứu: Nông Quốc Chấn, Lục Văn Pảo, Phan Đăng Nhật, Võ Quang Nhơn, Lê Trường Phát, Vũ Anh Tuấn...

Năm 1972, sau nhiều năm dày công sưu tầm và nghiên cứu, tác giả Lục Văn Pảo đã công bố một danh mục tương đối đầy đủ về truyện thơ Nôm Tày. Tuy nhiên theo chính tác giả, con số này còn xa hơn nhiều so với thực tại.

Tác giả Phan Đăng Nhật sau quá trình nghiên cứu, đến năm 1981, đã công bố công trình *Văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam*. Đây có thể được coi là được một bước phát triển mới trong lĩnh vực nghiên cứu văn học dân tộc thiểu số Việt Nam nói chung và truyện thơ Nôm Tày nói riêng.

Năm 1983, giáo trình *Văn học các dân tộc ít người Việt Nam* của tác giả Võ Quang Nhơn được giới thiệu. Trong giáo trình, tác giả đã dành một chương để bàn về truyện thơ. Ông coi truyện thơ như là “một dấu nối giữa văn học truyền miệng và văn học thành văn”.

Năm 1997, tác giả Lê Trường Phát cho ra mắt chuyên luận *Đặc điểm thi pháp truyện thơ các dân tộc thiểu số*, trên cơ sở khảo sát 6 truyện thơ Thái và 19 truyện thơ Tày - Nùng, đồng thời đặt nó trong bối cảnh truyện thơ các dân tộc Đông Nam Á. Sáu năm sau, nhà văn, nhà nghiên cứu Hoàng Triều Ân công bố

hai công trình nghiên cứu rất có ý nghĩa đối với việc nghiên cứu truyện thơ Nôm Tày. Đó là *Ba áng thơ Nôm Tày và thể loại* và *Chữ Nôm Tày và thể loại truyện thơ* đều được nhà xuất bản Văn học - Trung tâm nghiên cứu quốc học ấn hành. Nằm trong mạch nghiên cứu truyện thơ Tày đó, một năm sau, năm 2004, nhà nghiên cứu Vũ Anh Tuấn cho ra mắt chuyên luận *Truyện thơ Tày, nguồn gốc, quá trình phát triển và thi pháp thể loại*. Đây là một công trình nghiên cứu rất công phu và có giá trị, tác giả đã lý giải về nguồn gốc thể loại truyện thơ Tày và làm sáng tỏ thi pháp của thể loại trên ba phương diện: cấu trúc, nhân vật và lời văn nghệ thuật.

Nhìn chung, nghiên cứu về truyện thơ Nôm Tày còn tương đối ít ỏi so với quy mô của mảng văn học này, gần đây dưới sự hỗ trợ một số trí thức bản tộc trong đó có người Tày đã tiến hành sưu tầm nghiên cứu dịch thuật các tác phẩm truyện thơ Nôm Tày, bao gồm cả nhóm truyện thơ cùng cốt truyện với truyện thơ Nôm Kinh sang tiếng Kinh. Đây là một dự án rất có ý nghĩa đối với lĩnh vực nghiên cứu văn hóa văn học dân tộc ít người nói chung và nghiên cứu văn hóa văn học dân tộc Tày trong đó có truyện thơ Nôm Tày.

2.3. Những nghiên cứu về truyện thơ Nôm Kinh và truyện thơ Nôm Tày có cùng cốt truyện

Cho đến nay về cơ bản những truyện thơ Nôm Tày cùng cốt truyện với truyện thơ Nôm Kinh được dịch sang tiếng Việt, tuy nhiên việc tiếp cận, nghiên cứu các tác phẩm này còn nhiều bất cập. Chúng tôi tiếp tục khảo sát những nhận định của các nhà nghiên cứu sau: Nông Quốc Chấn, Hoàng Triều Ân, Vũ Anh Tuấn, Phạm Quốc Tuấn...

Năm 1971, Nông Quốc Chấn công bố bài viết *Tính chất dân tộc của một nền văn học nhiều dân tộc*. Trong bài viết này, lần đầu tiên tác giả đã cho thấy sự ảnh hưởng, giao thoa của nền văn học các dân tộc anh em Kinh, Tày, Thái, Mường. Tiếp mạch tìm hiểu nguồn gốc và đặc điểm thể loại của nhóm truyện thơ

Nôm Tày có cùng cốt truyện với truyện thơ Nôm Kinh, năm 1992, nhà nghiên cứu Lục Văn Pảo cho biết nhóm này gồm 6 truyện: *Mạc Đĩnh Chi, Tống Tân, Phạm Tử, Lưu Bình - Dương Lễ, Thạch Sanh, Hoàng Trừu*, và ông cũng cho rằng truyện Mạc Đĩnh Chi có thể coi là truyện Tày hoàn toàn.

Nhà nghiên cứu Hoàng Triều Ân trong chuyên luận ***Chữ Nôm Tày và thể loại truyện thơ*** ngoài phần lý giải về nguồn gốc một bộ phận trong kho tàng truyện thơ Nôm Tày, ông còn cho biết đôi nét về phương pháp sáng tác, thời điểm xuất hiện và nguyên nhân vì sao một số tác phẩm truyện thơ Nôm Kinh lại được lựa chọn để “Tày hóa”.

Chuyên luận ***Truyện thơ Tày - nguồn gốc quá trình phát triển và thi pháp thể loại*** của giáo sư Vũ Anh Tuấn cũng đề cập đến các truyện thơ Nôm Tày cùng cốt truyện với truyện thơ Nôm Kinh.

Năm 2014, Phạm Quốc Tuấn bảo vệ thành công luận án Tiến sĩ với đề tài ***Nghiên cứu so sánh một số truyện thơ Nôm Tày cùng cốt truyện với truyện thơ Nôm Kinh*** tại trường Đại học Sư phạm Hà Nội. Luận án này là một chuyên luận nghiên cứu tương đối tỉ mỉ và công phu về sự giao thoa văn học, đặc biệt ở lĩnh vực truyện Nôm của hai dân tộc Kinh - Tày.

Các nghiên cứu truyện thơ Nôm Tày và truyện thơ Nôm Kinh cùng cốt truyện đã bước đầu đã lí giải được sự tương đồng và dị biệt của các tác phẩm này. Tuy nhiên, để làm rõ hơn mối quan hệ giao lưu văn học Kinh Tày và lí giải được nguyên nhân và cơ chế của nó thì vẫn cần đến một công trình nghiên cứu chuyên biệt, cụ thể. Hy vọng, hướng nghiên cứu của chúng tôi sẽ ít nhiều trả lời được câu hỏi này.

3. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu

Mục đích của đề tài là nghiên cứu sự giao lưu của hai nền văn học Kinh - Tày thông qua một hiện tượng cụ thể: *Các truyện thơ Nôm Tày và Nôm Kinh có*